e*forum

Píše Václav Petrbok

(E*forum, 19. 01. 2015)

V roce 2014 uplynulo (půl)kulaté výročí narození a úmrtí prozaika, publicisty a básníka **Josepha Rotha** (1894–1939) a koneckonců i stoleté výročí od počátku Velké války, nad jejímiž příčinami i důsledky se autor zamýšlel v převážné části svého prozaického odkazu. Zatímco ve dvacátých letech byl Roth znám především jako publicista a své renomé prozaika si získával postupně, recepce jeho díla probíhala po druhé světové válce ve směru opačném. I když většina autorových publicistických textů vyšla již v chronologickém uspořádání péčí Klause Westermanna ve třech svazcích (*Das journalistische Werk* I /1915–23/, II /1924–28/, III /1929–39/) v kolínském nakladatelství Kiepenheuer & Witsch na přelomu 80. a 90. let minulého století, k veřejnosti se znovu dostávají s dalšími, dodatečně nalezenými texty a mnohdy v původní verzi v posledních pěti letech díky aktivitě göttingenského nakladatelství Wallstein. To dosud výběrově zpřístupnilo Rothovu publicistiku ve svazku *„Ich zeichne das Gesicht der Zeit“: Essays, Reportagen, Feuilletons* („Vykresluji tvář doby“. Eseje, reportáže, fejetony, v ediční přípravě Helmutha Nürnbergera, 2010) a texty týkající se filmu v publikaci *Drei Sensationen und zwei Katastrophen: Feuilletons zur Welt des Kinos* (Tři senzace a dvě katastrofy. Fejetony o světě kina, péčí Helmuta Peschiny, 2014). V roce 2012 vydal Wallstein rovněž svazek s názvem ***Heimweh nach Prag*** (Stesk po Praze) a vysvětlujícím podtitulem „**Fejetony – glosy – reportáže pro Prager Tagblatt**“. Knihu k vydání připravil, vysvětlivkami a doslovem opatřil rovněž Helmuth Nürnberger, mimo jiné též autor opakovaně vydávané monografie o Rothovi v populární biografické řadě rororo Rowohltova nakladatelství.

„Kdybych neměl touhu po Paříži, měl bych stesk po Praze. […] Zde jsou abstraktní kosmopolité, v nichž žije svět jako vůle a kteří vůli ke světu nepotřebují. Vytrpěli všechny bolesti, užili si všech radostí, a protože je už nemůže nic překvapit, žádná překvapení ani nehledají. Jsou to skeptici, ale milují svůj život, život v Praze“, napsal Joseph Roth ve fejetonu pro Prager Tagblatt, který dal název celému svazku (otištěn 25. prosince 1924). Obnovený zájem kulturní historie a literární vědy o Rothovy fejetony, glosy, entrefilety, eseje, kritiky a reportáže lze v německojazyčném prostředí sledovat od sedmdesátých let, a je možné chápat jej v souvislosti s tehdejším nárůstem historicky poučené pozornosti soustředěné na publicistické žánry v oboru mediálních studií, ale také v souvislosti s debatami týkajícími se redefinice pojmu (krásné) literatury a sociokulturních okolností jejího vzniku a působení. Na tento výzkum přirozeně navazovala i ediční příprava textů zahrnutých do svazku *Heimweh nach Prag*, mnohdy bibliograficky nepodchycených či kvůli historickým okolnostem nesnadno dostupných.

Jak Nürnberger sám konstatuje, patřily německojazyčné noviny a časopisy v českých zemích v době meziválečné (a doplňuji, že nezanedbatelným způsobem již od začátku 20. století) k poměrně častým publikačním orgánům i pro autory působící v Německu či (německém) Rakousku. Pomineme-li specifickou pozici exilových periodik, ostatně poměrně dobře zpracovanou, je třeba uvést kromě brněnských novin (Brünner) Tagesbote pražské noviny Deutsche Zeitung Bohemia, Prager Presse a především Prager Tagblatt, který byl čten a ceněn i mimo české země. Co se „velkých" autorů týče, je dnešní stav bibliografické obeznámenosti s těmito periodiky už celkem slušný – v šestisvazkových *Kleine Schriften* Alfreda Polgara z osmdesátých let jsou podle vydavatele Marcela Reicha Ranického zahrnuty všechny „české" příspěvky; téměř tři stovky textů Roberta Walsera zveřejněné v listech Prager Presse a Prager Tagblatt se objevily v kritickém vydání Jochena Grevena již v sedmdesátých letech a v nové kritické edici vydávané v Basileji by jim měly být věnovány dva samostatné svazky. V Klagenfurtském vydání Musilových sebraných spisů od W. Fanty je již zohledněna jeho soustavná publicistická aktivita (nejen) v deníku Prager Presse, kterou předchozí edice díla nechala ještě stranou. Naproti tomu ve výboru z publicistiky Antona Kuha (*Der unsterbliche Österreicher*) je zachycen pouze výběr z bohaté řady příspěvků datovaných již nejméně od roku 1914 (patrně až do 1938). Z „domácích" autorů stále čeká na zpřístupnění rozsáhlá publicistika Maxe Broda (s výjimkou několika tematických výborů a jednoho výboru autorského vydaného nedávno v desetisvazkových *Vybraných spisech*), publicistiku Paula/Pavla Eisnera v Prager Presse nemáme ani bibliograficky podchycenou…

Význam Prager Tagblattu v tehdejším středoevropském a zejména německojazyčném literárním kontextu i pro Rotha samotného podtrhuje ta okolnost, že pro žádné noviny Roth nenapsal tolik textů jako právě pro toto periodikum. O tomto listu přitom existuje pouze jedna monografická práce, zaměřená spíše na problematiku česko-německého kulturního prostřednictví, Maxe Broda coby divadelního a hudebního kritika a mediální obraz prvního československého prezidenta v těchto novinách (Pavel Doležal, *Tomáš G. Masaryk, Max Brod und das Prager Tagblatt (1918–1938): deutsch-tschechische Annäherung als publizistische Aufgabe*, 2004; řada údajů – zejména o českých autorech a českých institucích – není ovšem spolehlivá a některé interpretační pasáže, např. o ideovém zaměření listu, lze považovat za sporné).

Prager Tagblatt byl Rothovi především platformou sociálně kritického psaní, reflektujícího hospodářskou a politickou situaci Výmarské republiky, přičemž některé vyhraněně levicově profilované články (např. o prezidentu F. Ebertovi či o nacionálně socialistickém hnutí) mohly vyjít zdá se bez potíží právě zde. Pražská a vůbec česká tematika se ostatně v jeho publicistice objevovala jen občas, a jeho fejetony, otištěné v pražském deníku, v Praze povětšinou ani nevznikly; přesto svědčí o Rothově pozorné sympatii (vnímavé i kritické) vůči novým společenským a politickým poměrům i o poměrně ironickém odstupu vůči opakovanému vzývání pražského (kulturního) genia loci.

Svazek obsahuje i četné články, které vyšly původně jinde a v Prager Tagblattu byly

pouze přetiskovány (např. *Cesta po Haliči* či reportáže z cesty do Sovětského svazu). Podle Nürnbergera „obsahuje veškeré podle současného stavu znalostí […] vydané texty“ (s. 483), počínaje extatickou antimilitaristickou básní apostrofující Ježíše Krista ve jménu všelidského bratrství tehdy neznámého studenta germanistiky (z roku 1917) až po přetisk lehce nostalgického nomádského textu *Příjezd do hotelu*, vyšlý dvanáct let poté (původně ve Frankfurter Zeitung 1929), včetně anotací Rothových románů a několika otištěných úryvků z nich, a další články týkající se Prahy, publikované jinde (mj. *Dobrodružství v Praze* a zejména v regionálním tisku nedávno objevený text *Praha. Procházka v začarovaném městě*). Tento postup, který dokládá poněkud nezvyklý způsob kompozice Rothových svazků věnovaných publicistice (kombinující tematická kritéria výběru a zvolený publikační orgán), orientaci v Rothově žurnalistickém působení, kterého si sám autor velmi považoval, ve výsledku poněkud komplikuje.

V připojeném doslovu Nürnberger analyzuje – většinou s odkazem na Doležalovu práci – redakční a autorské zázemí Prager Tagblattu a Rothovy pražské kontakty (jak bývá pro germanistiku z německé jazykové oblasti příznačné, tak pouze německojazyčné, více zmíněn je autorův přítel a mentor Karl Tschuppik), vše v rámci poněkud tradičně pojatých dějin českých zemí první poloviny 20. století. O českojazyčném prostředí se zmiňuje vždy takřka jen mimochodem, to s odkazem na (patrně) jedinou záslužnou studii Leoše Housky (Joseph Roth und – warum gerade? – Böhmen, in: M. Kessler (vyd.), *Joseph Roth: Interpretation, Kritik, Rezeption*, Tübingen 1990, s. 137–141; loni Rotha Houska připomněl v časopise Cizí jazyky 57, 2013/2014, č. 3, s. 11–15). Recepce Rothova působení v Čechách a jeho českých kontaktech je jen zdánlivě okrajovým tématem; z Nürnbergerova doslovu se o něm bohužel nedovídáme nic nového, stejně jako z nedávno vydaného rothovského výboru *Touha po Paříži, stesk po Praze: život ve vlastních svědectvích* (ed. Helmut Peschina, německy 2006, česky 2012).

www.ipsl.cz